

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Sociale og økonomiske konsekvenser i VVM

Resultater fra en spørgeundersøgelse til borgere i området omkring vindmølleprojekt ved Lundsmark i Esbjerg Kommune

Kørnøv, Lone; Aaen, Sara Bjørn; Larsen, Sanne Vammen

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Kørnøv, L., Aaen, S. B., & Larsen, S. V. (2016). *Sociale og økonomiske konsekvenser i VVM: Resultater fra en spørgeundersøgelse til borgere i området omkring vindmølleprojekt ved Lundsmark i Esbjerg Kommune*. Det Danske Center for Miljøvurdering, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

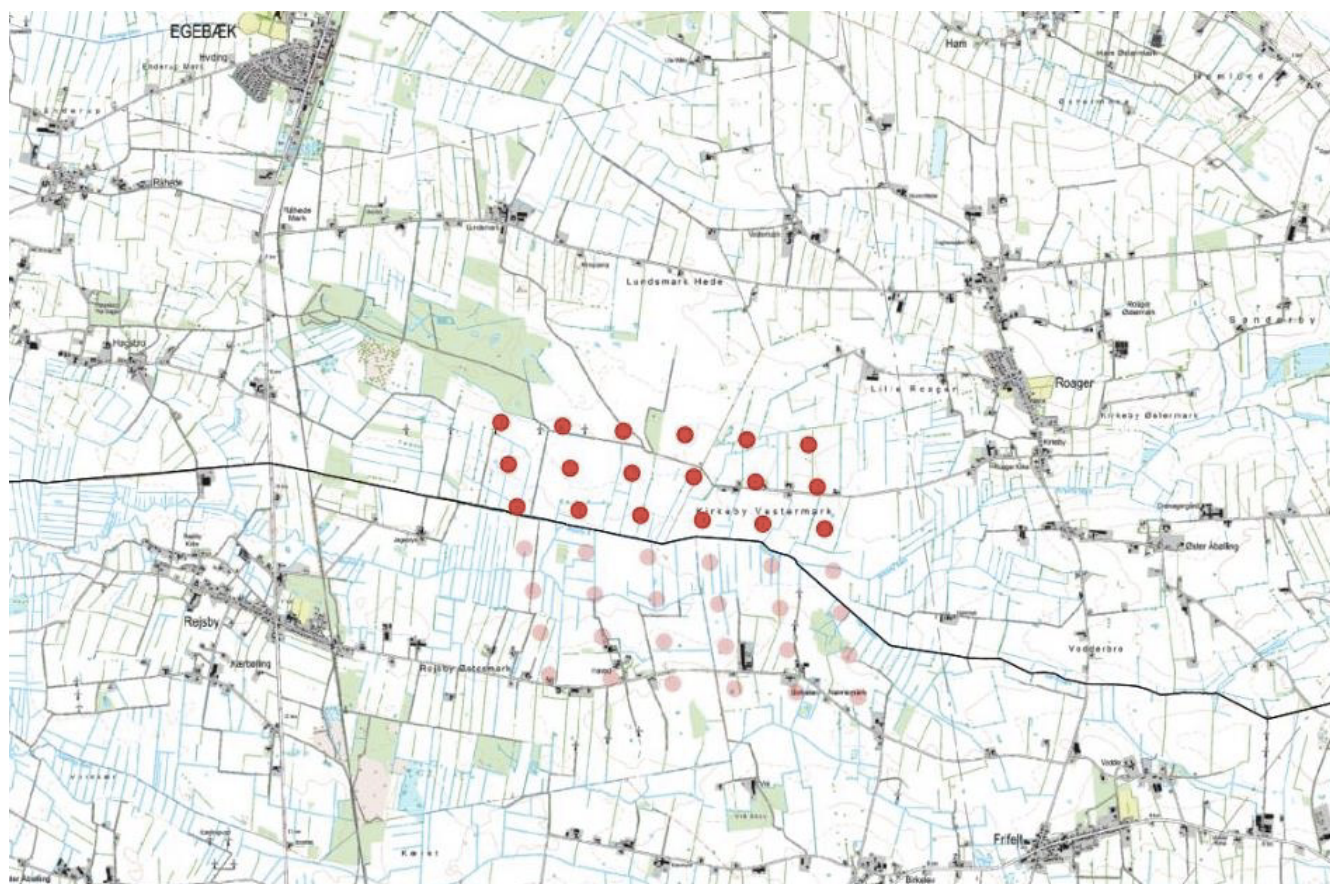
- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Sociale og økonomiske konsekvenser i VVM

Resultater fra en spørgeundersøgelse til borgere i området omkring vindmølleprojekt ved Lundsmark i Esbjerg Kommune

Kolofon

Titel:	Sociale og økonomiske konsekvenser i VVM. Resultater fra en spørgeundersøgelse til borgere i området omkring vindmølleprojekt ved Lundsmark i Esbjerg Kommune
Forfattere:	Lone Kørnøv, Sara Bjørn Aaen og Sanne Vammen Larsen
Institution:	Det Danske Center for Miljøvurdering, Institut for Planlægning, Aalborg Universitet
Udgivelsestidspunkt:	16. december 2016
Finansiering:	Finansiering af WIND1 og SE Blue Renewables
Bedes citeret:	Kørnøv L, Aaen SB og Larsen SV. 2016. <i>Sociale og økonomiske konsekvenser i VVM. Resultater fra en spørgeundersøgelse til borgere i området omkring vindmølleprojekt ved Lundsmark i Esbjerg Kommune</i> . Det Danske Center for Miljøvurdering, Aalborg Universitet.
Kan downloades på:	www.dcea.dk
Disclaimer	<p>Denne rapport kortlægger berørte borgeres forståelse af problematikker og muligheder i forbindelse med lokalisering af vindmølleområde ved Lundsmark i Esbjerg Kommune.</p> <p>Undersøgelsen har været finansieret af de to projektudviklere, WIND1 og SEBR. Deres bidrag i undersøgelsen har været, sammen med Esbjerg Kommune, at kommentere udkast til spørgeskema samt forfatterens analyse. Rapporten udtrykker dog alene forfatterens analyser og tolkninger, og eneansvaret for denne rapport ligger alene hos forfatterne.</p> <p>Forfatterne fralægger sig ethvert ansvar for andres brug og tolkning af data præsenteret i denne rapport.</p>
Forsideillustration:	Esbjerg Kommune

Indholdsfortegnelse

1. RESUMÉ AF BORGERUNDERSØGELSEN.....	5
Centrale fund fra undersøgelsen	5
Om betydning af afstand og deltagelse i processen.....	7
Anbefalinger til den videre proces	7
2. UNDERSØGELSENS BAGGRUND OG FORMÅL.....	8
3. VIDEN OM VINDMØLLEPROJEKTET	10
4. ERFARINGER OG HOLDNINGER.....	13
5. OPFATTELSE AF KONSEKVENSER OG RISIKO	18
6. BETYDNINGEN AF AFSTAND MELLEM BOPÆL OG PROJEKTET	25
7. MULIGHEDER OG IDEER FOR LOKALT SAMARBEJDE	28
8. PROCESSEN FREMADRETTET	30
9. DATA OG METODE.....	30
9.1 Datagrundlaget for undersøgelsen.....	30
9.2 Metode og forudsætninger	31
9.3 Bortfaldsanalyse	32
10. RELEVANTE ERFARINGER FRA ANDEN FORSKNING OG PRAKSIS.....	34
10.1 Erfaringer fra andre VE projekter	34
10.2 Anbefalinger til Lundsmark projektet.....	35
11. DET DANSKE CENTER FOR MILJØVURDERING	37

1. Resumé af borgerundersøgelsen

Nedenfor er centrale resultater fra borgerundersøgelsen beskrevet. For at få et fuldt dækkende billede af undersøgelsen, anbefaler vi, at læseren læser hele rapporten.

Centrale fund fra undersøgelsen

Centrale fund fra undersøgelsen er følgende.

- **Borgerne hilser undersøgelser af de sociale og økonomiske konsekvenser meget velkommen**

For 85% af respondenterne er det meget vigtigt eller vigtigt at få belyst de sociale og økonomiske konsekvenser. Især borgere med negativ holdning til projektet finder det vigtigt at undersøge sociale og økonomiske konsekvenser (over 90%). Resultatet er helt i tråd med anden forskning, som viser at sociale konsekvenser ved gennemførelse af VE teknologier, som fx vindmøller, er centralt for borgerne¹

- **Beslutning om at fordoble afstanden mellem møller og beboelse mødes positivt af borgere**

Projektudviklernes, WIND1 og SE Blue Renewables, beslutning om at fordoble afstandskravet for dermed at reducere påvirkningen for folk, der bor i området, vurderes positivt og betyder at 34% enten er helt for/i nogen grad for projektet (ift. 15% hvis afstanden er det halve - som loven kræver).

- **Borgerne giver mere end 40 konkrete ideer til tiltag og aktiviteter, som en lokal fond vil kunne støtte**

Undersøgelsen viser overvejende en positiv holdning til etablering af en lokal fond, og der gives mange forslag til fondens støtte. Muligheden for at styrke lokalområdet og sammenhold er gennemgående i forslagene fra borgere, som fx støtte til foreningsliv og kultur, cykelstier og rekreative tilbud.

Omkring borgernes *behov for viden og information* viser undersøgelsen:

- **Borgere har stadig behov for at få viden om vindmølleprojektet**

Særligt efterspørges viden omkring støjgener og helbreds-mæssige påvirkninger generelt. Dertil kommer andre påvirkninger, økonomi i projektet, tekniske detaljer om møllerne, samt afklaring ift. processen og placering.

¹ Larsen et al. 2015. Social Impact Assessment in Europe: A Study of Social Impacts in Three Danish Cases. Journal of Environmental Assessment Policy and Management.

- **Borgere beder om gennemsigtighed og dialog i den videre proces**

85% ønsker både resultaterne offentliggjort og gennemsigtighed omkring hvordan resultaterne indgår i VVM'en. 71% ønsker et borgermøde eller workshop. Resultatet viser hermed også væsentligheden af at få bragt resultater fra spørgeundersøgelsen i spil i det videre VVM arbejde og i dialogen med borgerne – og sikre en gennemsigtighed omkring om og hvordan det sker. Til gengæld vurderes muligheden for at deltage i følgegruppe ikke så vigtig.

Omkring *borgernes bekymringer* viser undersøgelsen:

- **Borgere bekymrer sig om en bred vifte af potentielle konsekvenser. Dog er der forhold, som særligt er i fokus**

Det drejer sig bl.a. om: At der sker fraflytning fra området og/eller mindre tilflytning til området, at prisen for ejendomme og jord bliver mindre, at naturen ødelægges, at folk stavnsbindes til deres ejendom, at det bliver vanskeligere at optage lån, at naboskab og sammenhold i lokalområdet kommer under pres, og at lokalområdets udviklingsmuligheder forringes.

- **Borgere bekymrer sig om, at fordelingen af goder og ulemper ved et vindmølleprojekt sker 'retfærdigt'**

Undersøgelsen viser, at borgere er bekymrede for en splittelse i lokalsamfundet som følge af, at nogle naboer får mulighed for at sælge deres ejendom til projektet, hvorimod andre, der ikke har den mulighed, lever med ulemperne der følger med møllerne. Der kommenteres på at grænsen mellem, hvem der kan sælge og hvem der ikke kan, er uretfærdig og skaber splittelse i lokalsamfundet.

- **Nogle borgere bekymrer sig mere end andre**

De mest bekymrede er: De med mest den negative holdning til projektet, kvinder, medlemmer af borgergruppen, de der bor nærmest projektområdet samt højtuddannede.

- **Borgere tvivler på om lokale arbejdspladser i projektet realiseres**

Undersøgelsen viser en skepsis til, hvorvidt den potentielle beskæftigelse som følge af projektet rent faktisk vil komme lokale firmaer og håndværkere til gode. Muligheder for skabelse af lokal beskæftigelse kan understøttes gennem fx kortlægning af hvilke virksomheder, der er brug for, samt afholdelse af møde med lokale håndværkere og firmaer.

Om betydning af afstand og deltagelse i processen

Afstand til møllerne og deltagelse i følgegruppe er to forhold, som har vist sig at være af særlig betydning for holdning, grad af informering og bekymringer:

Betydning af afstand til møllerne	Betydning af deltagelse i følgegruppe
Karakteristika ved de nærmeste naboer: <ul style="list-style-type: none">- De er generelt mere bekymrede- Generelt mere kritiske over for projektet- De er mere interesserede i at få undersøgt de sociale og økonomiske konsekvenser- De er bedre orienteret om projektet	Karakteristika ved de der enten deltager eller gerne vil deltage i følgegruppen (de to grupper er meget ens): <ul style="list-style-type: none">- De er generelt mere bekymrede- Oplever sig i nogen grad bedre informeret- De er mere kritiske over for projektet- De er kendetegnet ved at være højtuddannede yngre mænd- 42% af dem er også medlemmer af borgergruppen "De bekymrede naboer"

I undersøgelsen er der en overvægt af besvarelser fra borgere, der er bosiddende 2-5 km fra projektet i forhold til borgere bosiddende under 2 km fra projektet. Sammenhængen af respondenternes holdning til projektet og deres geografiske placering viser, at det er de nærmeste, der er mest kritiske. Det betyder, at undersøgelsens resultater med lidt forsigtighed kan antages at vise et mere moderat billede, end hvad der reelt er gældende blandt lokalbefolkningen i området.

Anbefalinger til den videre proces

På baggrund af spørgeundersøgelsens resultater og erfaring fra anden forskning gives følgende anbefalinger til den videre proces med udarbejdelse af VVM samt dialog med borgere:

VVM redegørelsen	Processen
Adressering af borgernes bekymringer i VVM'en; hvad der er medtaget og hvordan.	Sikring af gennemsigtighed omkring viden og beslutninger ift. projektet.
Vurdering af væsentligheden af de mulige sociale og økonomiske konsekvenser – og indarbejdelse af afværgeforanstaltninger.	Informering og dialog gennem borgermøde/workshop. Som supplement til følgegruppe.
	Ved eventuel beslutning om etablering af lokal fond – involvering af lokalområdet, fx foreninger.
	Involvering af lokalområdet for at sikre god mulighed for skabelse af lokal beskæftigelse.

I forhold til VVM'en skal det bemærkes, at en større del af de forhold, som borgerne rejser som bekymringer (fx påvirkning på natur og landskab samt beregning af støj), indgår i VVM praksis traditionelt og dermed også indgår derfor også allerede i det igangværende vurderingsarbejde for Lundsmark projektet.

2. Undersøgelsens baggrund og formål

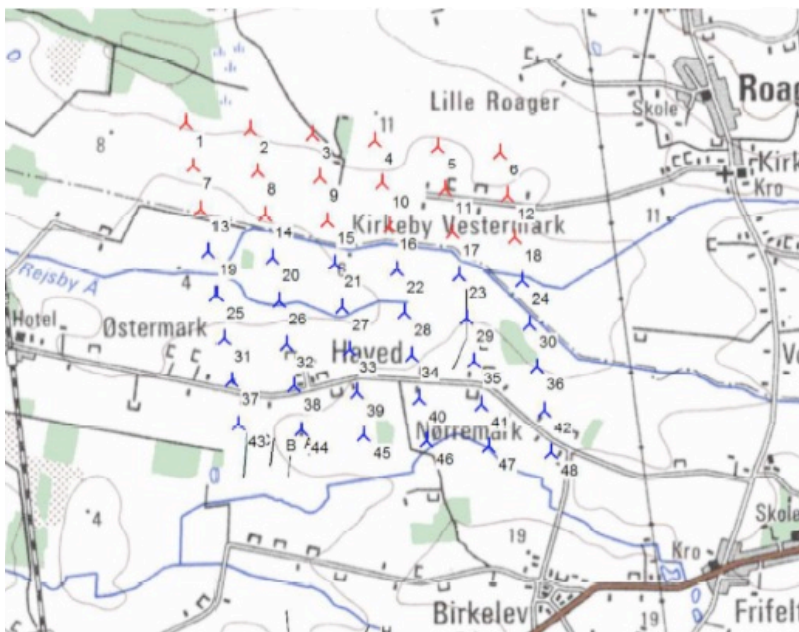
I foråret 2016 blev der afholdt en idéhøring om opstilling af op til 19 møller på op til 150m i Esbjerg Kommune, som en del af et samlet vindmølleområde på 48 vindmøller. De resterende møller vil blive opstillet i Tønder Kommune. Kort over området ses i figur 2.1.

Idéhøringen i Esbjerg Kommune viste, at de sociale og økonomiske konsekvenser (fx sammenhold, tryghed, til- og fraflytning, ejendomspriser m.v.) er meget vigtige for borgerne og derfor for dialogen i processen. Politikerne i Esbjerg Kommune, WIND1 og SE Blue Renewables besluttede derfor at undersøge dette nærmere gennem en spørgeundersøgelse til borgere inden for 5km afstand til vindmølleområdet.

Formålene med undersøgelsen er:

- At give borgere mulighed for at blive hørt tidligt i processen, omkring bekymringer og ønsker angående de sociale og økonomiske konsekvenser af projektet samt selve processen.
- At skabe oplyst grundlag til brug for det socioøkonomiske afsnit i VVM-redegørelsen. Resultaterne vil desuden danne grundlag for en videre dialog med borgerne i planprocessen.

Det Danske Center for Miljøvurdering (DCEA) på Aalborg Universitet har fra et forskningsperspektiv fulgt forløbet omkring vindmølleprojektet ved Lundsmark med interesse, og har som et neutralt talerør for borgere i processen med miljøvurdering (VVM) gennemført spørgeundersøgelsen. Resultaterne vil udgøre et konstruktivt supplement i VVM processen for alle involverede. Samtidig vil DCEA bruge resultaterne i videre forskning.

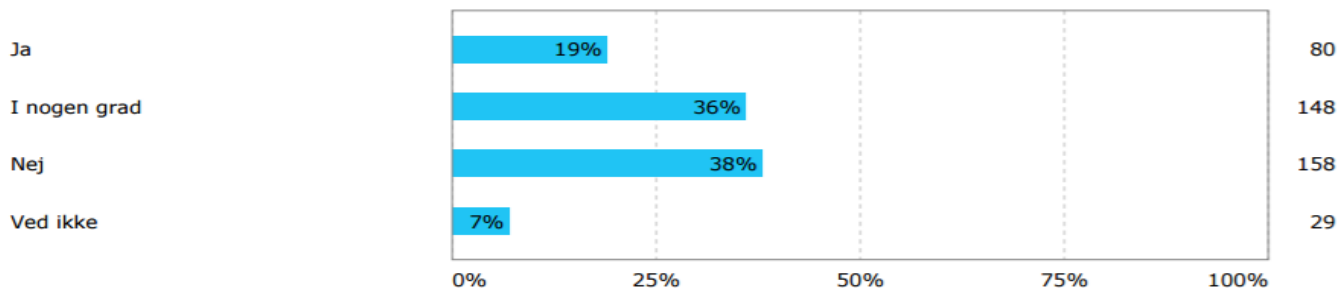

Figur 2.1 Kort med forslag til vindmøllers lokalisering i Esbjerg Kommune (markeret med rødt), samt potentiel udvidelse i Tønder Kommune (markeret med blåt). Kilde: Esbjerg Kommune.

Resultater

3. Viden om vindmølleprojektet

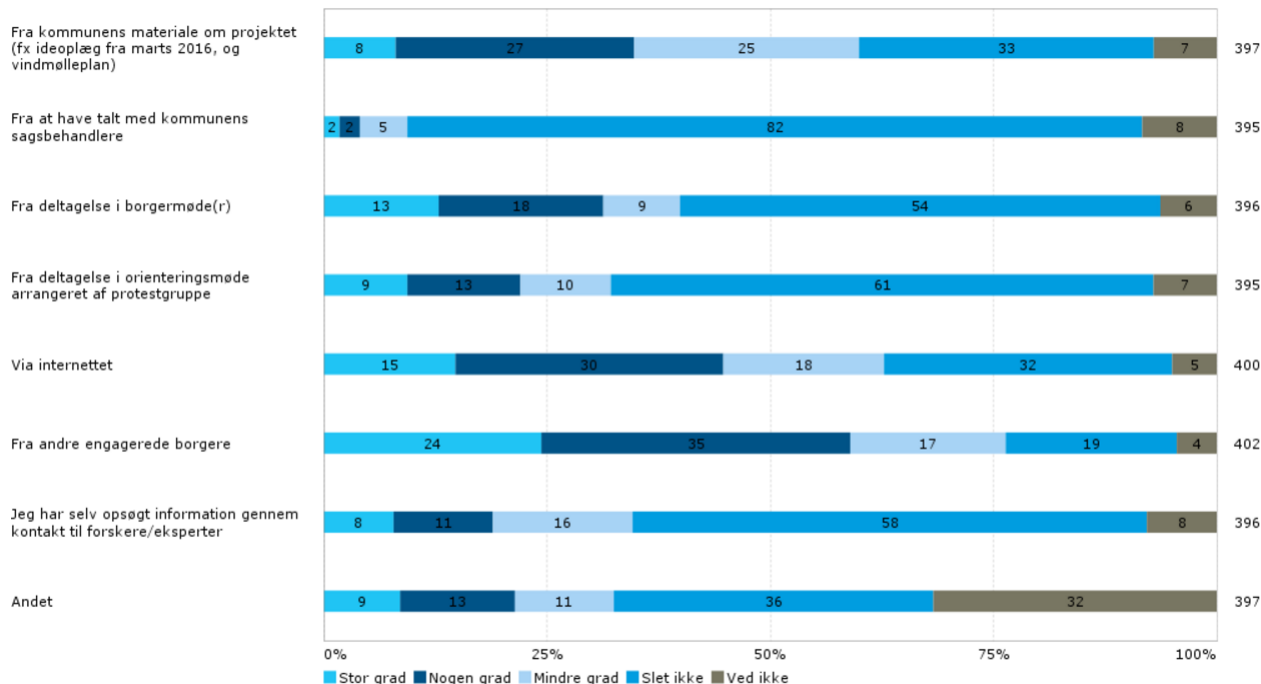
I forhold til spørgsmålet, om hvorvidt borgerne oplever sig tilstrækkeligt informeret om vindmølleprojektet, så viser undersøgelsen, at der er potentiale for at øge information (se figur 3.1). Dette skal ses i sammenhæng med, at en 1/3 af borgerne stadig oplever at mangle information og en 1/3 er i tvivl herom.

Figur 3.1 Oplever du dig tilstrækkeligt informeret om vindmølleprojektet? (n=41)

Borgerne har primært hentet deres information fra:

- Andre engagerede borgere
- Internettet
- Kommunens materiale
- Borgermødet

Figur 3.2 Hvor har du fået din viden om vindmølleprojektet fra?

Krydstabuleres denne med, hvor informerede borgerne oplever sig, har de vigtigste kilder, der har bidraget til en oplevelse af at være informeret, været:

- Lokale medier
- Kommunens materiale om projektet
- Samtaler med kommunens folk
- Borgermødet
- Internettet

Undersøgelsen viser, at information fra myndighed er central for at opleve sig informeret. Til gengæld viser samtale med andre borgere samt informationer opnået ved protestgruppens orienteringsmøde ikke samme effekt. Det kan være problematisk i det omfang, at en stor del af borgerne primært får deres information fra andre borgere og ikke kommunen, som det er tilfældet her.

Ved spørgsmålet om hvilken information, der mangler, svarer borgerne altovervejende:

- Information om støjgener og
- Helbredsmæssige påvirkninger generelt.

Derudover udtrykker mindre andele af borgerne ønske om mere information om:

Påvirkninger: Den visuelle påvirkning, påvirkning af ejendomspriser og konsekvenser for hussalg, påvirkning af miljøet, naturen, dyreliv mv., konsekvenser for hele lokalområdet og erfaringer fra lignende samfund, der har oplevet lignende projekter.

- **Økonomi og teknik:** Økonomien i projektet, mulighed for kompensation og køb af andele, tekniske detaljer om møllernes fabrikat og hvor høj vindstyrke, de kræver for at køre.
- **Processen og afklaring:** Et generelt ønske om afklaring, da projektet medfører en stor grad af usikkerhed. Der søges afklaring omkring den specifikke placering af møllerne og en begrundelse for denne, samt politikernes vidensniveau og involvering i beslutningsprocessen.

Andre resultater omkring viden er:

- Jo højere uddannelsesniveau, des mindre er oplevelsen af at være tilstrækkeligt informeret om projektet (55% af de højtuddannede oplever sig ikke godt informeret ctr. 34% af de lavt-uddannede).
- Mænd oplever sig bedre informeret end kvinder (18% ctr. 13%).
- Borgere bosiddende i byerne (landsbyer og mellemstore) oplever sig generelt dårligere informeret end dem bosiddende på landet (hhv. 48% og 41% ctr. 33% oplever sig dårligt informeret).
- Borgere, der har lavet en aftale med udvikler, oplever sig markant bedre informeret (se tabel 3.1).

		Oplever du dig tilstrækkeligt informeret om vindmølleprojektet? (n=333)				
		Ja	I nogen grad	Nej	Ved ikke	Total
Har du lavet aftaler med et vindmøllesekskab om opkøb af din ejendom, eller er kontaktet herom?	Jeg har lavet en købsaftale	7 87,5%	0 0,0%	1 12,5%	0 0,0%	8 100,0%
	Jeg/vi har lavet en optionsaftale	2 40,0%	1 20,0%	1 20,0%	1 20,0%	5 100,0%
	Jeg/vi er kontaktet – men er ikke interesseret i at lave en aftale	0 0,0%	0 0,0%	1 50,0%	1 50,0%	2 100,0%
	Jeg/vi er ikke kontaktet – men er interesseret i at lave en aftale	4 10,3%	16 41,0%	18 46,2%	1 2,6%	39 100,0%
	Ingen interesse i at lave en aftale	22 18,5%	48 40,3%	43 36,1%	6 5,0%	119 100,0%
	Nej, jeg vi er ikke kontaktet	20 12,5%	64 40,0%	70 43,8%	6 3,8%	160 100,0%

Tabel 3.1 Sammenhæng mellem oplevet grad af informering og aftale omkring opkøb af ejendom. (n=333)

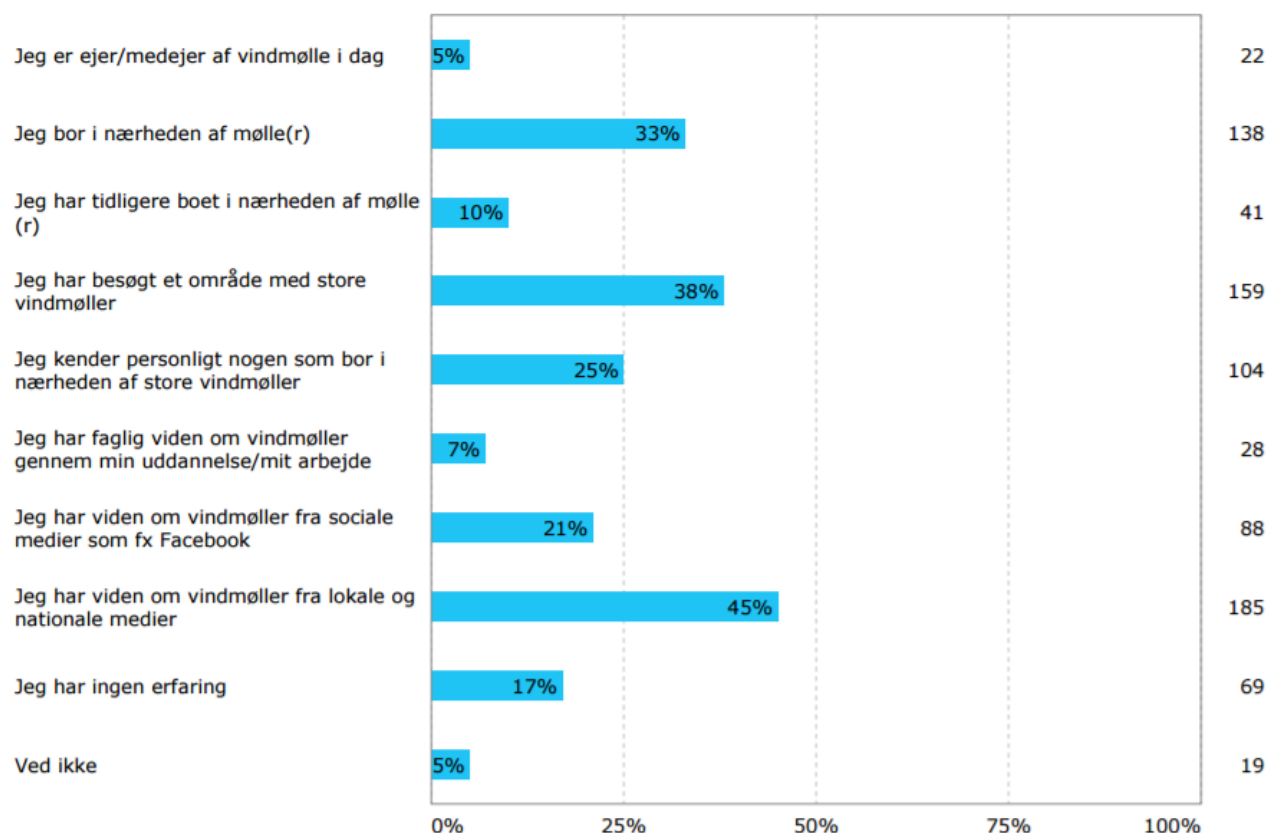
- Medlemmer af borgergruppen mangler i højere grad information end ikke-medlemmer (56% ctr. 38%). Oplevelsen af at mangle viden kan være en af drivkræfterne for at involvere sig i oppositionsgruppen.
- Erfaringer med vindmøller spiller kun i begrænset omfang ind på oplevelsen af informering. Ejere og medejere af vindmøller oplever sig velinformerede, hvorimod folk, der kender nogen, der bor i nærhed af store møller, oplever sig dårligere informeret. Det er fundet ikke-væsentligt at have besøgt en park.
- 62,5% af deltagerne i følgegruppen oplever sig i nogen grad godt informeret, men der er ikke en klar tendens til, at de oplever sig markant bedre informeret end de øvrige (se tabel 3.2).

		Oplever du dig tilstrækkeligt informeret om vindmølleprojektet? (n=345)				
		Ja	I nogen grad	Nej	Ved ikke	Total
Har du interesse i at deltage i følgegruppen?	Ja	9	18	30	0	57
		15,8%	31,6%	52,6%	0,0%	100,0%
	Nej	36	75	70	8	189
		19,0%	39,7%	37,0%	4,2%	100,0%
	Jeg deltager allerede i den gruppe, som er dannet	4	15	5	0	24
		16,7%	62,5%	20,8%	0,0%	100,0%
	Ved ikke	11	25	32	7	75
		14,7%	33,3%	42,7%	9,3%	100,0%

Tabel 3.2 Sammenhæng mellem oplevet grad af informering og deltagelse i følgegruppe. (n=345)

4. Erfaringer og holdninger

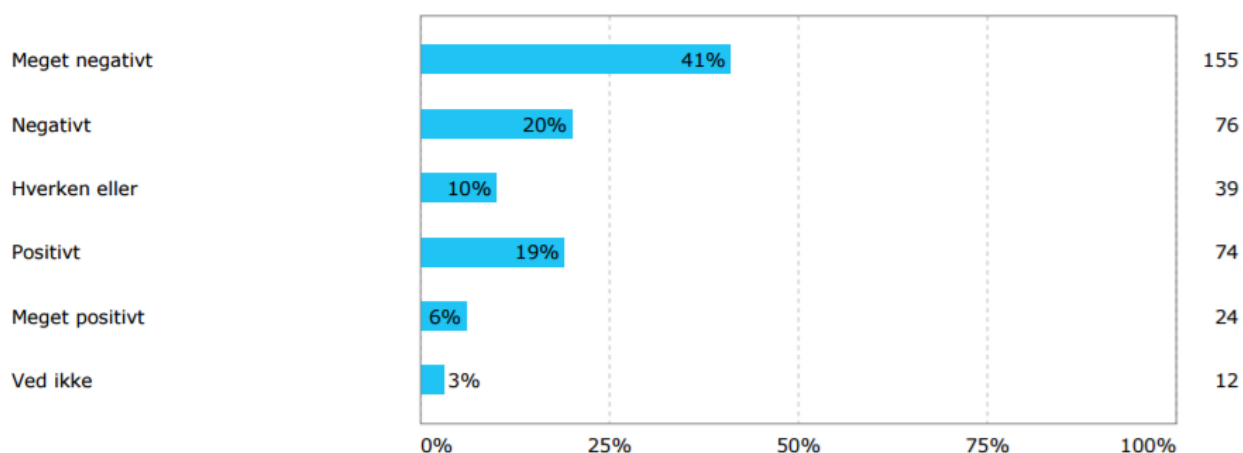
Blandt borgerne ses en relativ stor erfaring med at bo i nærheden af møller (33%), kendskab fra andre der bor i nærheden (25%) og besøg af vindmølleområder (38%), se figur 4.1. Samtidig ses en lav faglig viden som følge af enten uddannelse eller arbejde (7%).

Figur 4.1 Hvad er dine egne erfaringer med vindenergi/vindmøller?

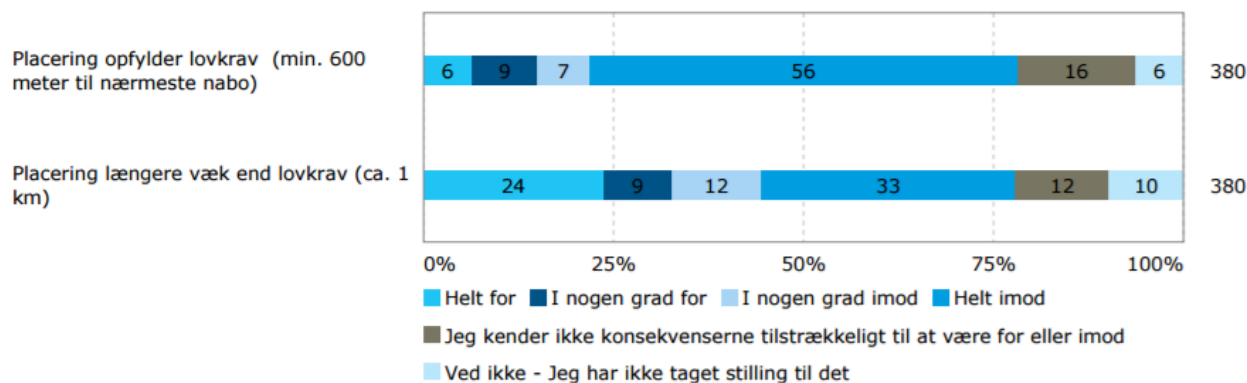
Holdningsmæssigt viser undersøgelsen en væsentlig negativ opfattelse af projektet blandt de deltagende borgere, se figur 4.2. Da undersøgelsen forventes at dække de mest berørte borgere, er dette ikke overraskende.

Den negative holdning skyldes primært 'påvirkninger på natur og landskab' (59%), 'sundhedsmæssige påvirkninger' (48%), 'økonomiske påvirkninger' (45%), 'størrelsen på projektet' (45%), 'sociale påvirkninger' (35%) og 'processen omkring projektet' (17%).

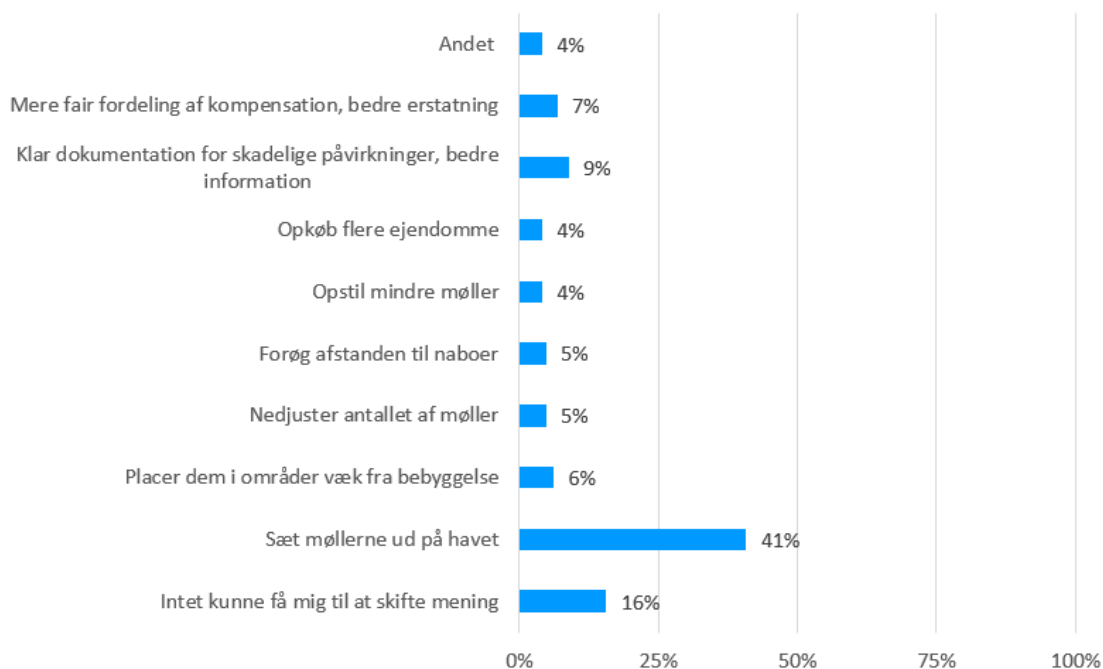
Figur 4.2 Hvad er din generelle holdning til vindmølleprojektet i Lundsmark? (n=380)

I forhold til afstand mellem møller og beboelse er kravet i henhold til *Bekendtgørelse om planlægning af vindmøller*, at der ikke må gives tilladelse til at placere vindmøller nærmere beboelse end 4 gange vindmøllens totalhøjde. Projektudviklerne, WIND1 og SE Blue Renewables, har dog valgt at fordoble afstandskravet for dermed at reducere påvirkningen for folk, der bor i området. Undersøgelsen viser, at denne beslutning mødes positivt af borgere (se figur 4.3).

Figur 4.3 Hvad er din holdning til placering af vindmøller i lokalområdet? (n=380)

I figur 4.4. ses svarene på hvad der kan få borgerne til at skifte mening om vindmølleprojektet. Resultaterne viser, at lokalisering har stor betydning (*Sæt møllerne på havet* – 40,8%). Derudover spiller en mere fair fordeling af kompensation og bedre erstatning (6,8%) samt en klar dokumentation for, at møllerne ikke er sundhedsskadelige, en væsentlig rolle (8,8%).

Figur 4.4 Hvad ville kunne få dig til at skifte mening til vindmølleprojektet i dit lokalområde? (n=147).

Note: besvarelsene er kodet efter førstnævnte kommentar, men respondenterne har ofte givet flere svar. De er ikke medtaget her.

Kategorien *"Mere fair fordeling af kompensation, bedre erstatning"* dækker over problematikken i, at nogle naboer får mulighed for at sælge deres ejendom til projektet, hvorimod andre, der ikke har den mulighed, lever med ulemperne fra møllerne. Der kommenteres på, at grænsen mellem hvem der kan sælge, og hvem der ikke kan, er uretfærdig og skaber splittelse i lokalsamfundet. Kategorien *"Klar dokumentation for at de ikke er sundhedsskadelige, bedre information"* dækker over, at man ikke mener, de skadelige virkninger er ordentligt dokumenteret endnu, samt at man ikke inddrager al tilgængelig viden. Svarene er præget af usikkerhed omkring specielt sundhedsskadelige virkninger. *Andet-Kategorien* dækker over faktorer som, at det dokumenteres at møllerne ikke havde nogle skadelige virkninger, ytringer om generel modstand mod projektet og bedre implementering af viden om skadelige virkninger.

Andre resultater fra undersøgelsen er:

- Jo højere uddannelsesniveau jo mere negativ en holdning har man til vindmølleprojektet (lange og mellemlange uddannelser hhv. 65% og 72% er negative ctr. 53% for korte uddannelse).
- Borgere i mellemstore byer og landsbyer er mere negative i forhold til borgere bosiddende på landet (henholdsvis 65 og 66% negative ctr. 49% for bosiddende på landet).
- Borgere, der har lavet en købsaftale eller en optionsaftale, er klart mere positive over for projektet end de øvrige. (se tabel 4.1)

- Medlemmer af borgergruppen er markant mere negative i forhold til vindmølleprojektet (93% er negative eller meget negative ctr. 57% af den resterende lokalbefolkning), se tabel 4.2. Den negative opfattelse af projektet kan være en af drivkræfterne bag deltagelse i borgergruppen.

Hvad er din generelle holdning til vindmølleprojektet i Lundsmark? Generelt opfatter jeg vindmølleprojektet som: (n=332)		Meget negativt	Negativt	Hverken /eller	Positivt	Meget positivt	Ved ikke	Total
Har du lavet aftaler med et vindmølleselekskab om opkøb af din ejendom, eller er kontaktet herom?	Jeg har lavet en købsaftale	1 12,5%	0 0,0%	1 12,5%	1 12,5%	5 62,5%	0 0,0%	8 100,0%
	Jeg/vi har lavet en optionsaftale	0 0,0%	3 60%	0 0%	0 0%	2 40%	0 0%	5 100,0%
	Jeg/vi er kontaktet – men er ikke interesseret i at lave en aftale	1 50,0%	0 0,0%	1 50,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%
	Jeg/vi er ikke kontaktet – men er interesseret i at lave en aftale	20 51,3%	9 23,1%	2 5,1%	4 10,3%	1 2,6%	3 7,7%	39 100,0%
	Ingen interesse i at lave en aftale	43 36,4%	21 17,8%	17 14,4%	29 24,6%	5 4,2%	3 2,5%	118 100,0%
	Nej, jeg vi er ikke kontaktet	73 45,6%	34 21,3%	11 6,9%	30 18,8%	7 4,4%	5 3,1%	160 100%

Tabel 4.1 Sammenhæng mellem holdning til vindmølleprojektet og aftale om opkøb af ejendom. (n=332)

- Borgerne er lidt mere positive overfor vindenergi generelt end overfor det konkrete projekt (28% meget positive/positive mod 27% ift. Lundsmark). Dog ses at andelen af meget negative ændres fra 31% generelt til 41% for projektet.
- Der er fundet en sammenhæng mellem borgernes generelle holdning til vindmøller og deres holdning til det specifikke projekt. Den væsentlige negative holdning til vindenergi generelt (54% meget negativ/negativ) står i kontrast til tidligere fund af den danske befolknings holdning til vindenergi, hvor 91%, i Megafons undersøgelse, gav opbakning til udbygning med vindkraft og 85% også gerne i eget lokalområde².
- De borgere, som har en positiv holdning til vindmølleprojektet, begrundet det hovedsageligt i, at møller producerer grøn energi.
- De borgere der deltager eller gerne vil deltage i følgegruppen, er mere negative end de, der ikke ønsker at deltage. (se tabel 4.2)

² Det Energipolitiske Udvalg. 2009. Pressemeddelelse: Danskerne er vilde med vind!!
<http://www.ft.dk/samling/20091/almdel/epu/bilag/15/743061.pdf>

Har du interesse i at deltage i følgegruppen?	Hvad er din generelle holdning til vindmølleprojektet i Lundsmark? Generelt opfatter jeg vindmølleprojektet som: (n=334)						
	Meget negativt	Negativt	Hverken /eller	Positivt	Meget positivt	Ved ikke	Total
	Ja	35 61,4%	9 15,8%	0 0,0%	10 17,5%	2 3,5%	57 100
	Nej	65 34,4%	41 21,7%	26 13,8%	40 21,2%	12 6,3%	189 100,0%
	Jeg deltager allerede i den gruppe, som er dannet	15 62,5%	4 16,7%	0 0,0%	2 8,3%	3 12,5%	24 100,0%
	Ved ikke	29 39,2%	13 17,6%	7 9,5%	16 21,6%	4 5,4%	74 100,0%

Tabel 4.2 Sammenhæng mellem holdning til vindmølleprojektet og deltagelse i følgegruppe. (n=334)

- Afstand til vindmølleprojektet har indflydelse. Jo nærmere møllerne jo mere negativ. (se tabel 4.3)

Hvor er din bolig?	Hvad er din generelle holdning til vindmølleprojektet i Lundsmark? Generelt opfatter jeg vindmølleprojektet som: (n=288)						
	Meget negativt	Negativt	Hverken /eller	Positivt	Meget positivt	Ved ikke	Total
	Bor inden for 2 km afstand til projektområdet	67 61,5%	14 12,8%	9 8,3%	12 11,0%	6 5,5%	109 100,0
	Bor inden for 2-5 km afstand til projektområdet	56 31,3%	42 23,5%	19 10,5%	43 24,0%	12 6,7%	179 100,0%

Tabel 4.3 Sammenhæng mellem holdning til vindmølleprojektet og afstand mellem projekt og bolig. (n=288)

Note: I tillæg til de 288 respondenter medtaget her, er der i undersøgelsen 32 respondenter, der ikke kan afstandsbestemmes grundet manglende husnummer, eller ukendte adresser. Derudover har 95 respondenter ikke angivet nogen adresse.

5. Opfattelse af konsekvenser og risiko

Borgerne vurderer vigtigheden af at undersøge de sociale og økonomiske konsekvenser af en vindmøllepark ved Lundsmark til at være stor. For 85% af respondenterne er det meget vigtigt eller vigtigt. Dette viser væsentligheden af at få bragt resultater fra spørgeundersøgelsen i spil i det videre VVM arbejde og i dialogen med borgerne.

Det er især borgere med negative holdninger til vindmølleprojektet, der finder det vigtigt at undersøge sociale og økonomiske konsekvenser (over 90 % af de med negative holdninger finder det vigtigt), hvorimod borgere med mere positive holdninger til projektet lægger mindre vægt på det. Mellem 72% og 65 % finder det dog stadig vigtigt eller meget vigtigt. Det samme billede viser sig for borgergruppen, hvor 100% finder det vigtigt at undersøge de sociale og økonomiske konsekvenser. Andelen er 84% for ikke-medlemmer.

Figur 5.1 viser borgernes opfattelser af forskellige risici. Det generelle billede er, at borgerne bekymrer sig om en bred vifte af potentielle konsekvenser. Dog er der nogle forhold, som i højere grad er vurderet væsentlige. Det drejer sig bl.a. om:

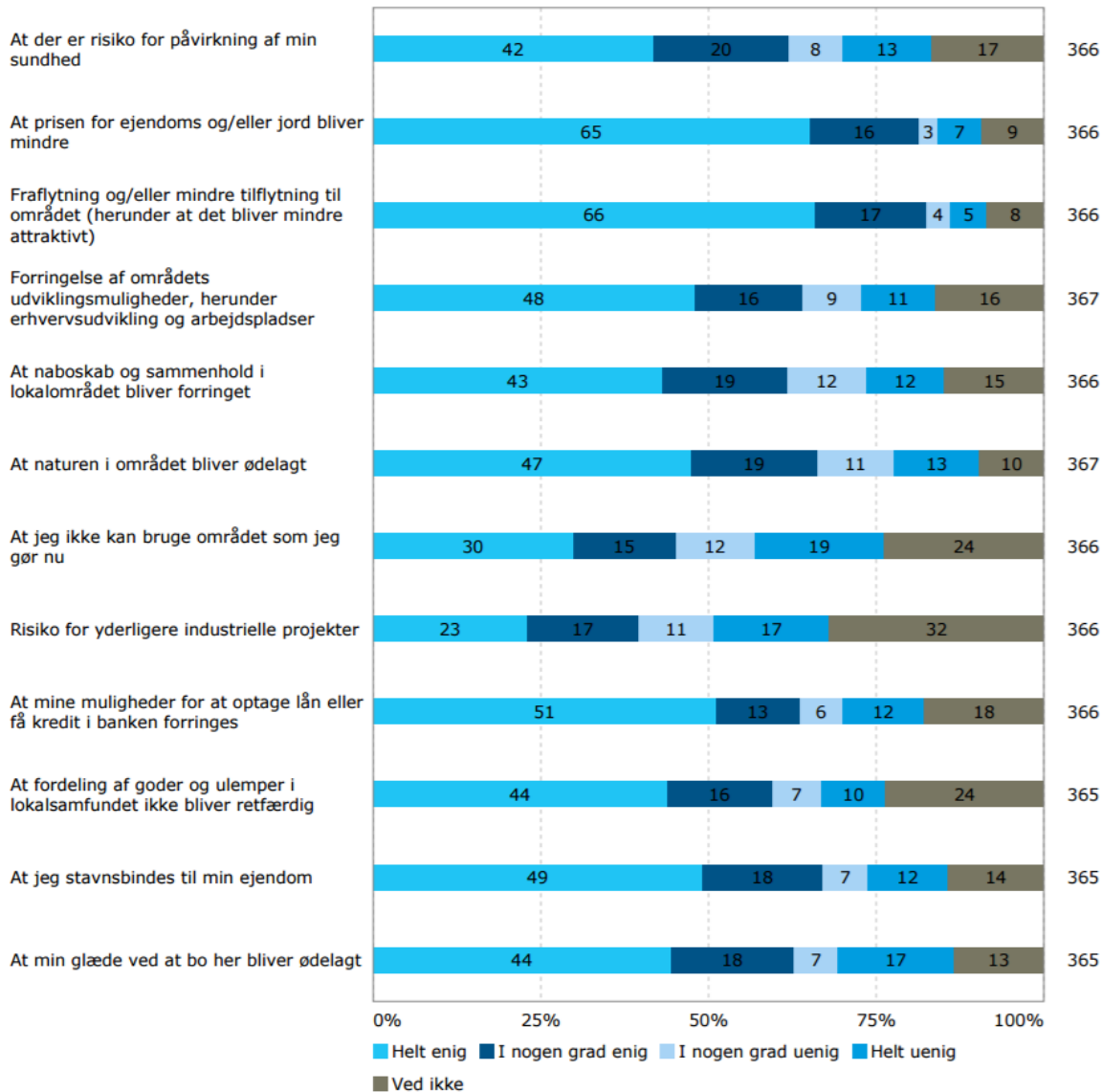
- At der sker fraflytning fra området og/eller mindre tilflytning til området.
- At prisen for ejendomme og jord bliver mindre.
- At naturen ødelægges.
- At folk stavnsbindes til deres ejendom.
- At det bliver vanskeligere at optage lån.
- At naboskab og sammenhold i lokalområdet kommer under pres.
- At lokalområdets udviklingsmuligheder forringes.

Bekymringerne for større demografiske konsekvenser (med bl.a. fraflytning) bør ses i sammenhæng med den demografiske udvikling som Esbjerg, der er en landkommune, forventes at møde. KL's arbejde omkring befolkningsudvikling og demografi viser bl.a., at Esbjerg forventes en befolkningsfremskrivning på 0-5% (2013-2030), med 5-7 demografiske udfordringer ud af de 10 identificerede samt et fald i andel af kommunens borgere der er bosat i landdistrikt³. Denne generelle udvikling bør tænkes ind i vurderingen af væsentlighed – herunder også hvordan Lundsmark projektet skal ses i sammenhæng med den generelle udvikling (0-alternativet), og eventuelt vil kunne accelerere en allerede igangværende udvikling.

Der ses nogle gennemgående forskelle på, hvad de forskellige grupper bekymrer sig om i projektet. Centrale fund i undersøgelsen er:

³ https://www.kl.dk/ImageVaultFiles/id_67009/cf_202/Analyserapport_-_kapitel_1.PDF

- De mest bekymrede har også den mest negative holdning til projektet.
- Kvinder er generelt mere bekymrede end mænd.
- Medlemmer af borgergruppen er generelt mere bekymrede end de øvrige.
- De der bor nærmest projektområdet er generelt de mest bekymrede.
- Højtuddannede er generelt mere bekymrede end lavt uddannede.
- Borgere, der har boet under 1 år i området, er generelt mindre bekymret end de øvrige.

Figur 5.1 Når du tænker på vindmølleprojektet ved Lundsmark, hvor enig er du i følgende udtalelser? (n=367)

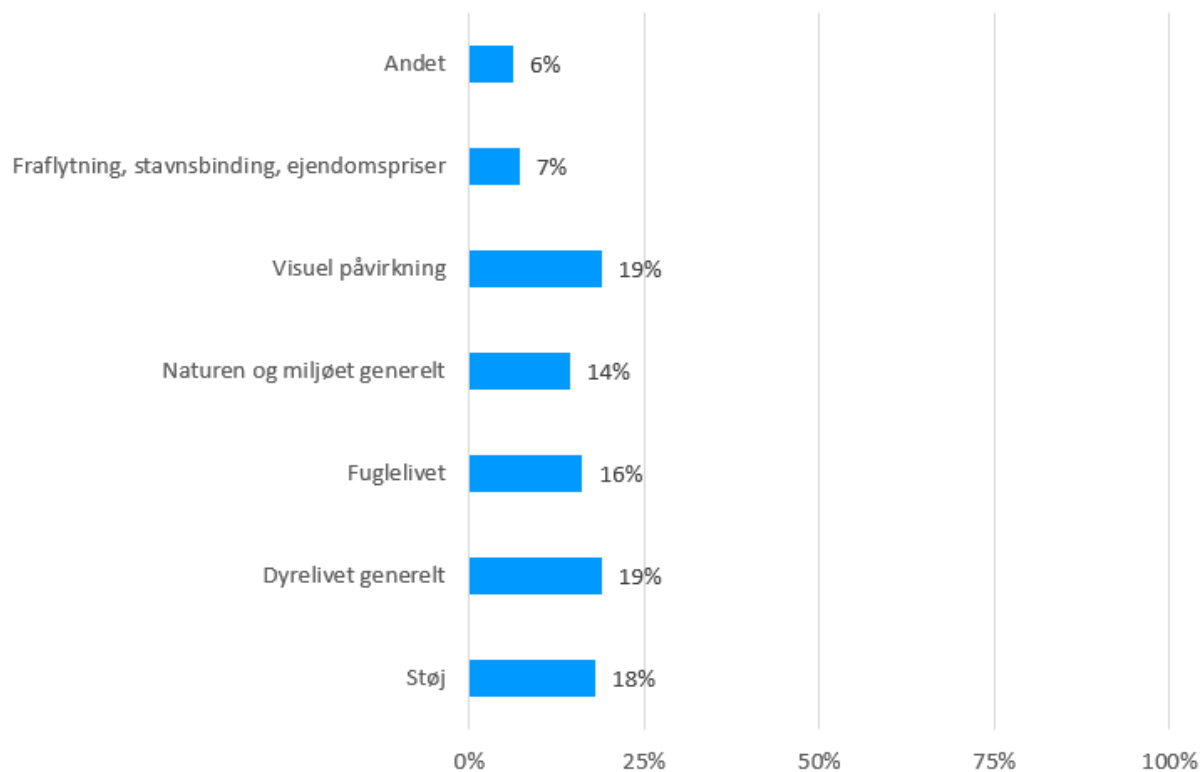
Desuden ses desuden følgende karakteristika for grupper, der bekymrer sig om de forskellige emner i projektet:

Bekymringer	Karakteristika for grupper
Sundhed bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - De helt unge 20-29-årige (71 %) og de 40-49-årige (70%) - Borgere i mellemstore byer (66%) end borgere i landsbyer (53%) og på landet (59%)
Faldende ejendomspriser bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der ikke har lavet en købs- eller optionsaftale
Fraflytning bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Unge end ældre - Borgere bosiddende i mellemstore byer (88%) end i landsbyer (75%) og på landet (78%)
Forringede udviklingsmuligheder bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (79%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (80%) end borgere, der ikke ønsker at deltage (61%) - Borgere der har været kontaktet i forbindelse med at lave en købs- eller leje aftale, end de der ikke har været i kontakt med udvikler
Forringet naboskab og sammenhold bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (71%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (81%), end borgere der ikke ønsker at deltage (59%) - Folk på landet (69%) end i byerne (hhv. 59% og 64%) - Borgere der ikke har lavet en købs eller optionsaftale
Ødelagt natur bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (77%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (75%), end borgere der ikke ønsker at deltage (65%) - Borgere der ikke har lavet en købs eller optionsaftale
Forhindring af at bruge området bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (63%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (63%), end borgere der ikke ønsker at deltage (42%)
Yderligere industrielle projekter bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere bosiddende i mellemstore byer (41%) og landsbyer (42%), end dem på landet (33%) - Borgere der ikke har lavet en købs eller optionsaftale - NB! Her er højt uddannede ikke mere bekymrede end lavt uddannede
Forringede lånemuligheder bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (75%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (79%), end borgere der ikke ønsker at deltage (62%) - De yngre end de ældre (generelt mindre bekymret jo ældre man bliver) - Borgere der ikke har lavet en købs eller optionsaftale - Borgere der ikke har udsigt til at lave en aftale med udviklerne
En uretfærdig fordeling af goder og ulemper bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (75%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (79%), end borgere der ikke ønsker at deltage (62%) - De yngre end de ældre (generelt mindre bekymret jo ældre man bliver) - Borgere bosiddende i mellemstore byer (63%) og landsbyer (59%), end de på landet (55%) - Borgere der ikke har lavet en købsaftale eller optionsaftale
Stavnsbinding bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der ikke har lavet en købsaftale eller optionsaftale
Ødelagt glæde ved at bo i området bekymrer i højere grad...	<ul style="list-style-type: none"> - Borgere der enten deltager (71%) eller gerne vil deltage i følgegruppen (75%), end borgere der ikke ønsker at deltage (62%) - Borgere der ikke har lavet en købsaftale eller optionsaftale

Tabel 5.1 Karakteristika for grupper ift. forskellige bekymringer.

Note: Procent angivelserne dækker andele der har svaret "helt enig" eller "i nogen grad enig"

De **natur- og miljøforhold**, som borgerne særligt bekymrer sig om, er vist i figur 5.2:

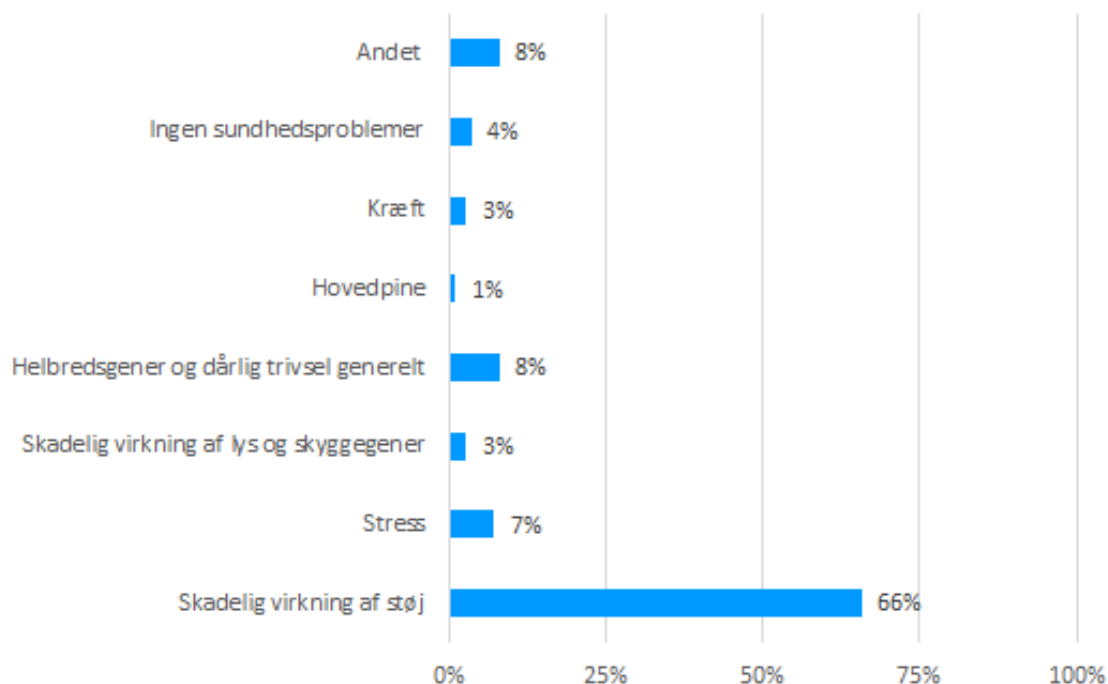

Figur 5.2 Hvilke lokale natur- og miljøforhold bekymrer du dig særligt om? (n=111)

Note: Besvarelsene er kodet efter førstnævnte kommentar, men respondenterne har ofte givet flere svar. De er ikke medtaget her.

Andet- kategorien dækker over bekymring over faktorer som: sundhed, økonomi, trafikale problemer og generelle ytringer om modstand mod projektet.

De **sundhedsforhold**, som borgerne særligt bekymrer sig om, er vist i figur 5.3:

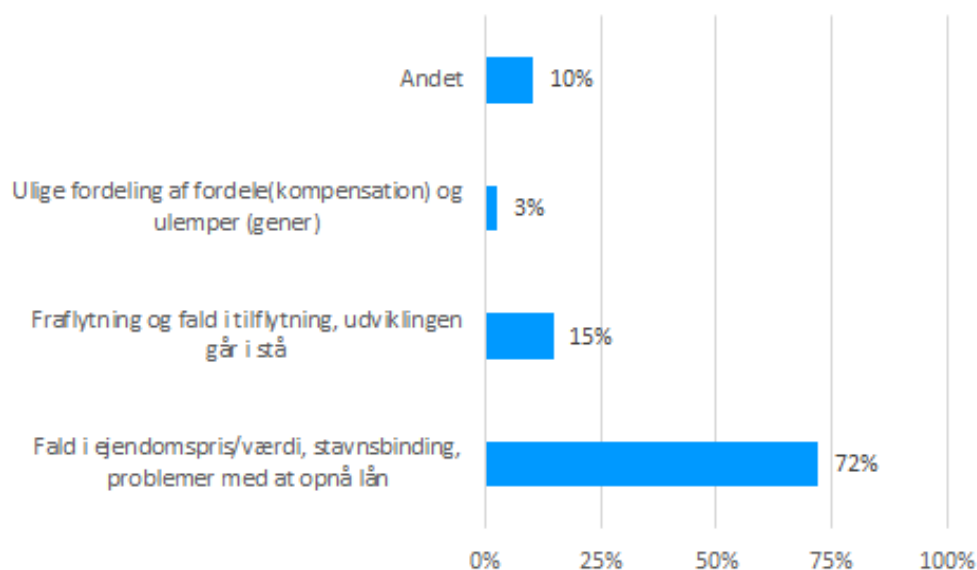

Figur 5.3 Hvilke sundhedsforhold bekymrer du dig særligt om? (n=111)

Note: Besvarelsene er kodet efter førstnævnte kommentar, men respondenterne har ofte givet flere svar. De er ikke medtaget her.

Andet-kategorien dækker over bekymring for effekter som: Søvnproblemer, fertilitetsskader, hjerte-karsygdomme, psykiske problemer og depression

De økonomiske udviklingsforhold, som borgerne særligt bekymrer sig om, er vist i figur 5.4:

Figur 5.4 Hvilke økonomiske udviklingsforhold bekymrer du dig særligt om? (n=115)

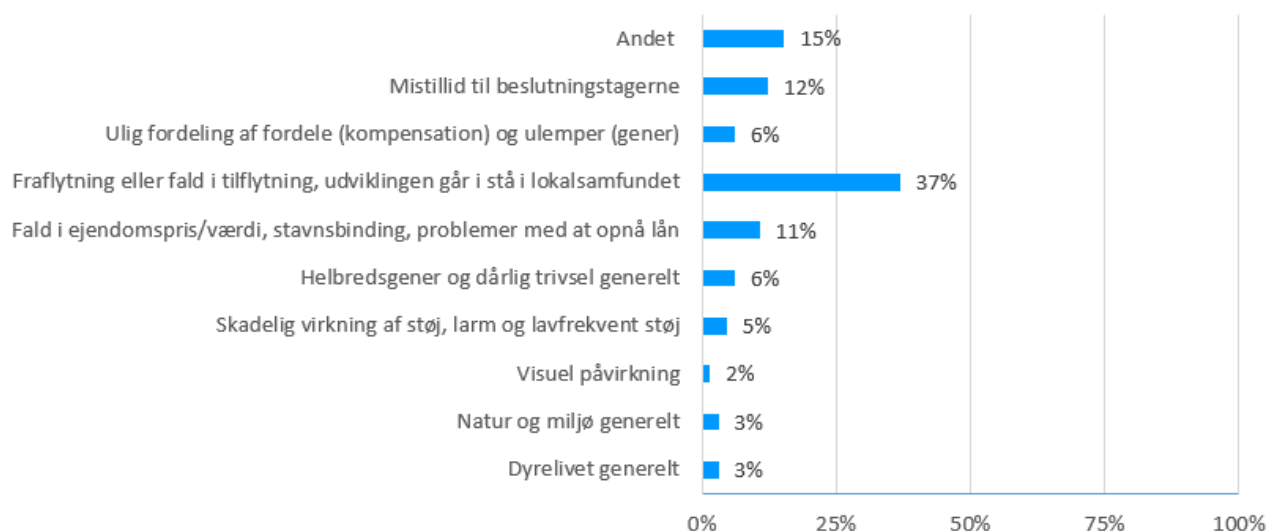
Note: Besvarelsene er kodet efter førstnævnte kommentar, men respondenterne har ofte givet flere svar. De er ikke medtaget her.

Andet -kategorien dækker over: Sundhed og generelle bekymringer om erhverv og ejendom

Kategorien "*Fraflytning og fald i tilflytning, udviklingen går i stå*" dækker over en bekymring, for at området skal blive affolket som følge af projektet, og at udvikling og liv i lokalsamfundet derfor går i stå. Specielt er der en bekymring, for at det især er den ressource stærke del af befolkningen, der vil flytte.

Kategorien "*Ulige fordeling af fordele (kompensation) og ulemper (gener)*" dækker over problematikken i at nogle naboer får mulighed for at sælge deres ejendom til projektet, hvorimod andre, der ikke har den mulighed, lever med ulemperne der følger med møllerne. Der kommenteres på at grænsen mellem, hvem der kan sælge og hvem der ikke kan, er uretfærdig og skaber splittelse i lokalsamfundet. Dette afspejler de samme problematikker, som er omtalt i forbindelse med figur 5.4.

Andre forhold, som borgerne bekymrer sig om, er vist i figur 5.5 nedenfor:

Figur 5.5 Hvilke andre forhold bekymrer du dig særligt om? (n=65)

Note: Besvarelsene er kodet efter førstnævnte kommentar, men respondenterne har ofte givet flere svar. De er ikke medtaget her.

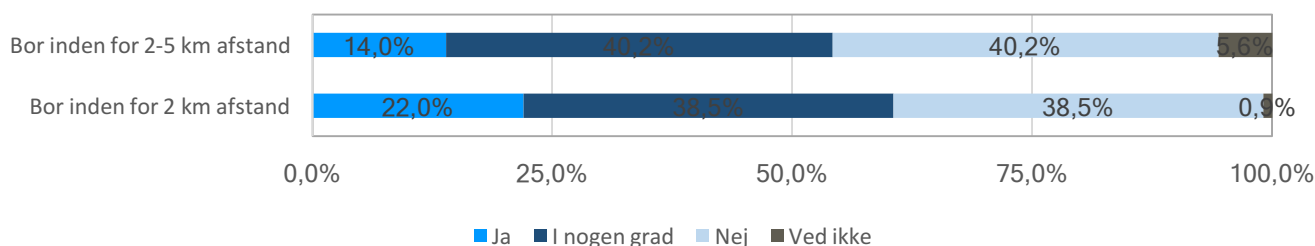
'Andet'-kategorien dækker over bekymringer for effekter som: Trafikale problemer, frygt for yderligere udvidelse af vindmølleparken senere hen, udtryk for generel modstand imod møllerne.

Kategorien "*Mistillid til beslutningstagerne*" dækker over, at man føler at projektet er trukket ned over hovedet på borgere, at der mangler empati, at der er ligegyldighed fra kommunalpolitikere, og at man har mistillid til inddragelse af borgerne.

6. Betydningen af afstand mellem bopæl og projektet

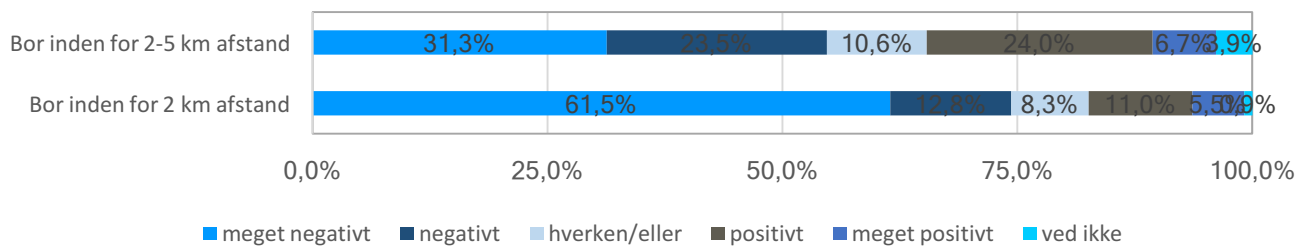
En hypotese i undersøgelsen har været, at afstanden mellem bopæl og projektområdet har en betydning for borgernes bekymringer, vidensniveau og holdning til vindmølleprojektet. Hypotesen har været, at jo nærmere man bor ved vindmøllerne, jo mere kritisk og bekymret er man. Hypotesen bakkes op af international⁴ såvel som dansk forskning, der peger på, at lokal modstand imod energiteknologier kan bunde i en uvilje mod at bo nær ved et projekt. Fænomenet er dog meget omdiskuteret. Det er bredt kendt som NIMBY-effekten (Not-in-my-backyard). Derfor er der foretaget en særskilt analyse af betydningen af afstanden mellem respondenternes bopæl og projektområdet.

Undersøgelsen viser at, de nærmeste naboer oplever sig en smule bedre informeret (se figur 6.1).

Figur 6.1 Oplever du dig tilstrækkeligt informeret om vindmølleprojektet? (n=288)

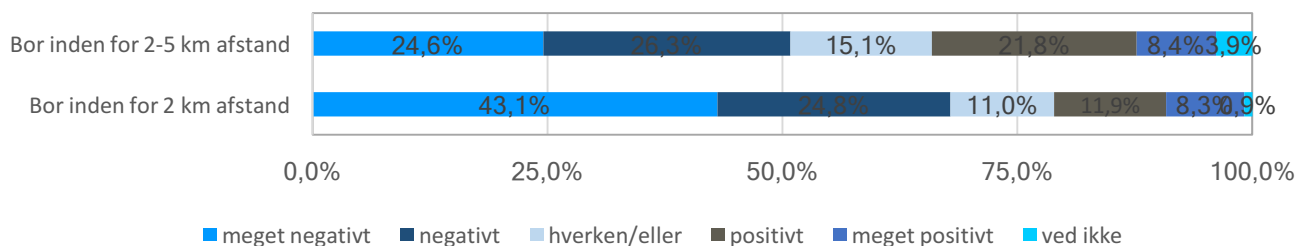
De nærmeste naboer er markant mere negativ indstillet over for det specifikke projekt (se figur 6.2).

Figur 6.2 Hvad er din generelle holdning til vindmølleprojektet i Lundmark? Generelt opfatter jeg vindmølleprojektet som... n=288

Forskellen mellem de nærmeste naboer og borgere længere væk genfindes også i deres generelle holdning til vindenergi, hvilket indikerer, at det specifikke projekt har en afsmittende effekt på den generelle holdning.

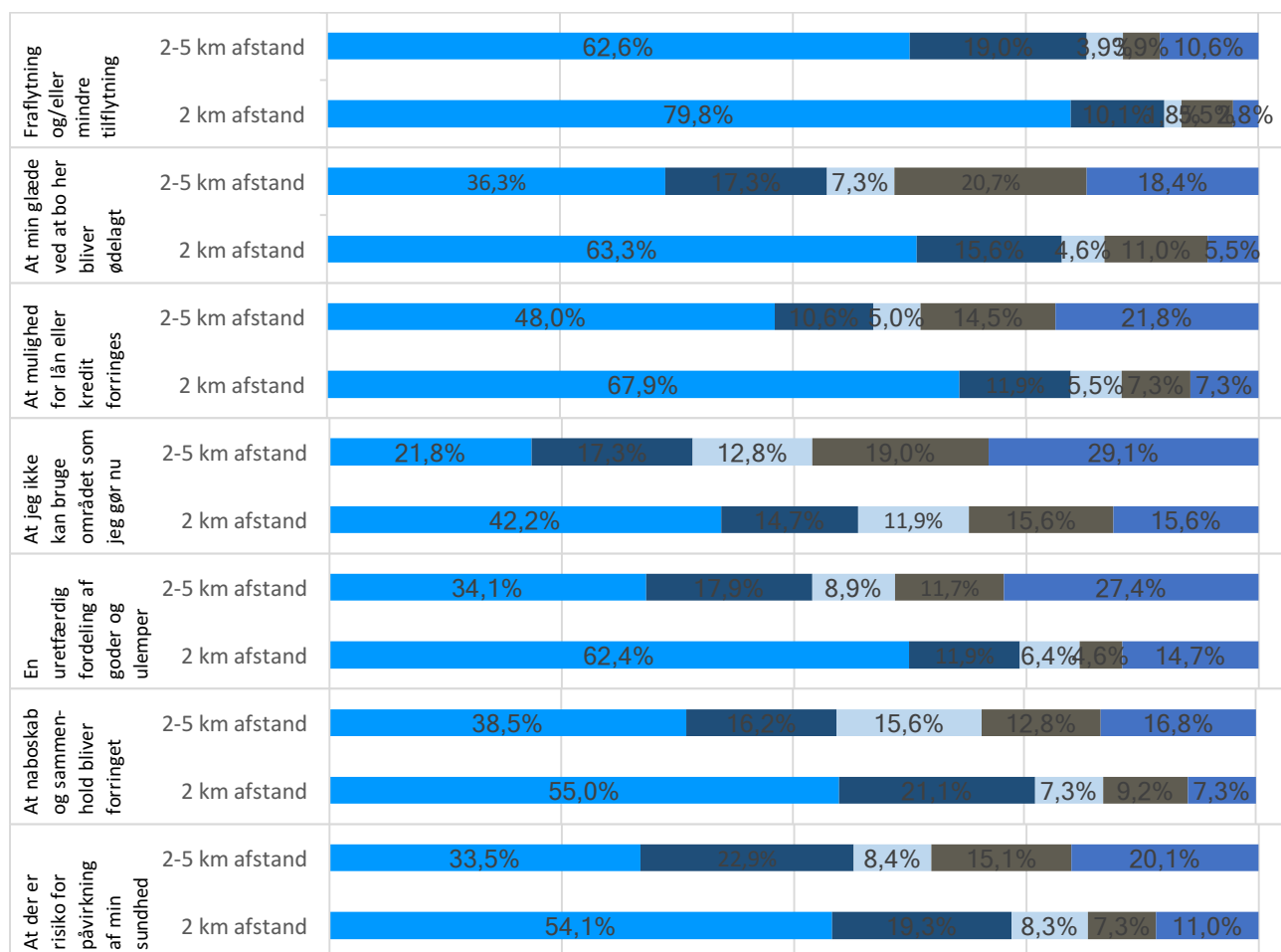
⁴ Se følgende for et overblik samt kritik af international forskning på NIMBY-effekten: Devine-Wright, P (2009) Rethinking Nimbyism: The Role of Place Attachment and Place Identity in Explaining Place-protective Action, Journal of Community and Applied Social Psychology

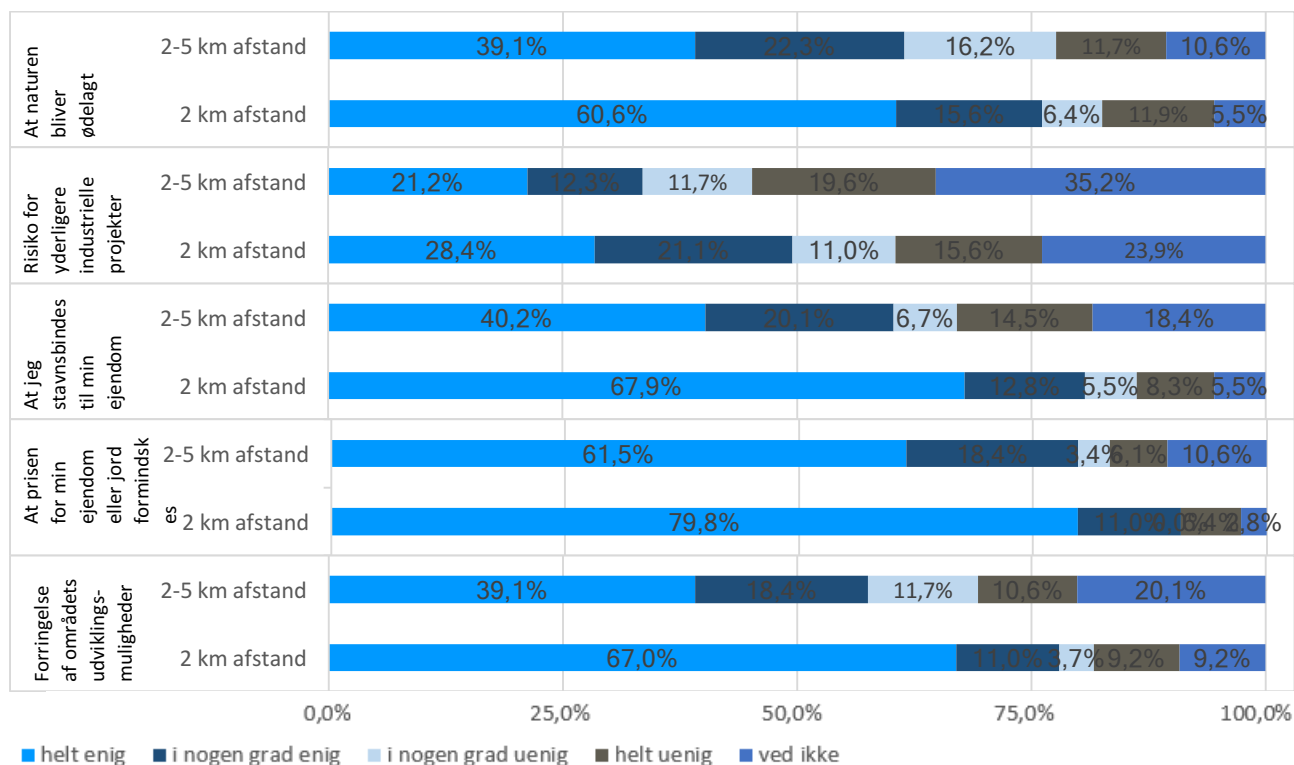

Figur 6.3 Hvad er din generelle holdning til vindenergi/vindmøller? Overordnet set er jeg... (n=288)

I tillæg til en mere negativ holdning til projektet, er de nærmeste naboer også mere bekymrede for projektets effekter (se figur 6.4). Her er forskellen mellem de to nabogrupper størst på bekymringer, der angår:

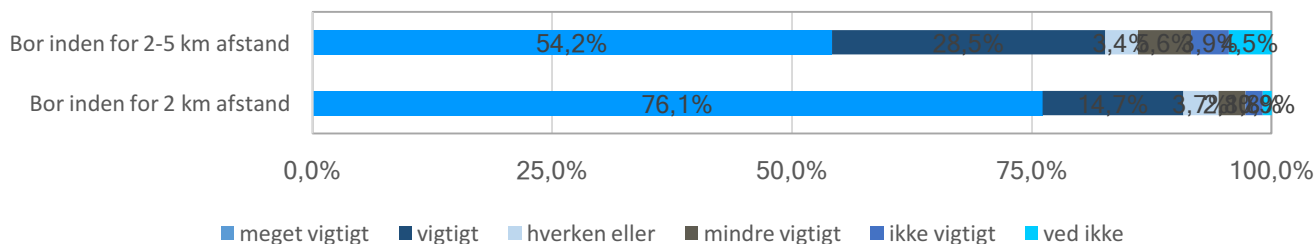
- At deres glæde ved at bo i området bliver ødelagt
- At låne eller kredit muligheder forringes

Figur 6.4 Når du tænker på projektet i Lundsmark, hvor enig er du at i følgende udtalelser... (n=288)

Et højere bekymringsniveau kan forklare, hvorfor de nærmeste naboer også er mere interesserede i, at der foretages en undersøgelse af sociale og økonomiske konsekvenser. Interessen er dog høj for begge grupper.

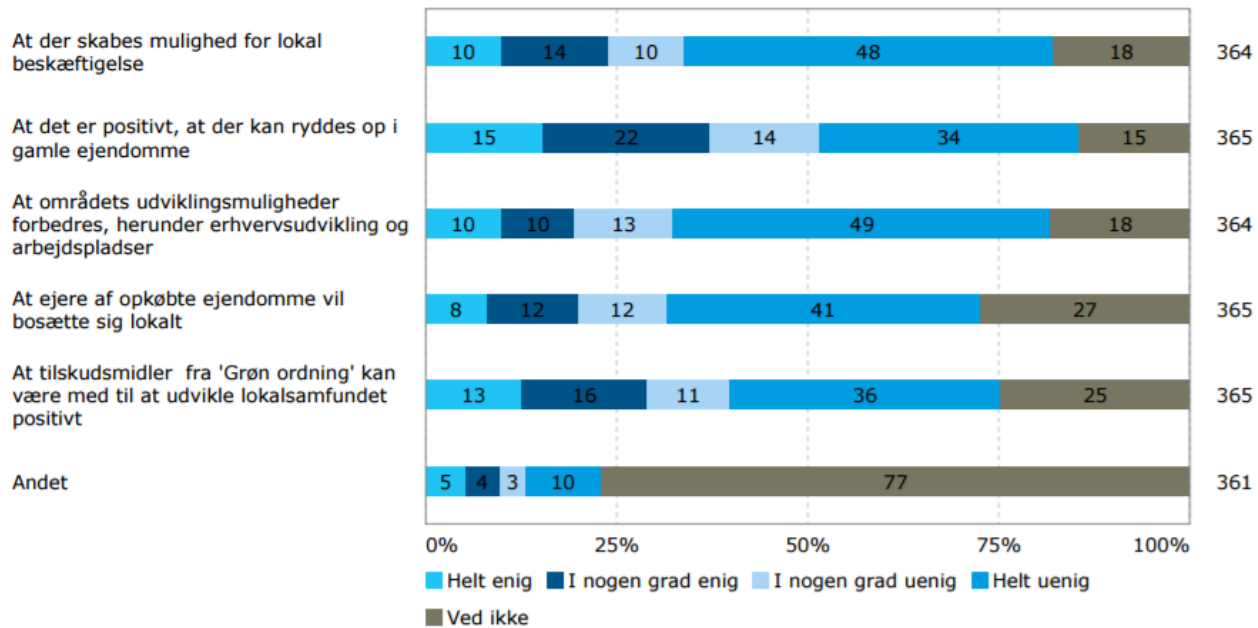

Figur 6.5 Hvor vigtig er det for dig at sociale og økonomiske konsekvenser af en vindmøllepark ved Lundsmark bliver undersøgt? (n=288)

Undersøgelsen i Lundsmark bakker således på visse områder (der angår vidensniveau, bekymringer og holdning til projektet) op omkring hypotesen om, at de nærmeste naboer er de mest bekymrede og kritiske. Her er dog kun medtaget de spørgsmål, hvor der ses en væsentlig forskel mellem de to grupper. På de resterende spørgsmål, ses ingen gennemgående forskel på de to grupper.

7. Muligheder og ideer for lokalt samarbejde

I forhold til muligheder og positive konsekvenser ved vindmølleprojektet viser undersøgelsen, at borgerne primært ser potentialer i at få ryddet op i gamle ejendomme (37% helt enig eller i nogen grad enig), i brug af tilskudsmidlerne fra 'Grøn ordning' (29% helt enig eller i nogen grad enig), samt i at der kan skabes muligheder for lokal beskæftigelse (24% helt enig eller i nogen grad enig).

Figur 7.1 Når du tænker på vindmølleprojektet ved Lundsmark, hvor enig er du i følgende muligheder og positive konsekvenser? (n=365)

Oprettelse af en lokal fond vil give mulighed for støtte af aktiviteter i lokalområdet og tabel 7.1 oplister borgernes ideer til sådanne aktiviteter.

Muligheden for at styrke lokalområdet og sammenhold er gennemgående i forslagene fra borgere.

Der peges også på muligheden for lokal ejerskab til et antal af møllerne, som en respondent udtrykker det i sit svar: "De møller, jeg havde del i for 30-20 år siden var ejet af vi naboer og andre fra sognet. De gav penge til lokalområdet gennem afkastet og de gav sammenhold og noget at snakke om. Og så støjede de ikke... så måske en antal af møllerne skulle ejes lokalt – i stedet for en procentdel i et projekt. Det er lige så interessant som at have aktier i Danske Bank".

Tema	
Natur og rekreation	<ul style="list-style-type: none"> - Bynær natur (3) - Skov ved Egebæk Hviding - Plantning af gammel forsamlingsgrund - Støtte til dyreliv og bevarelse af naturen - Indhegnet hundepark - Etablering af grønne støjbælter ved beplantning, jordvolde eller andet for reduktion af sundhedskonsekvenser
Foreningsliv og kultur	<ul style="list-style-type: none"> - Udbygning og forbedring af lokalt kultur- og aktivitetscenter - Fornyelse af forsamlingshus - Bedre forhold/mødested for børn og unge, fx klubliv og streetrace område med værksted (4) - Fællesskabsstyrkelse i de små samfund med sociale og fællesaktiviteter (3) - Støtte til idræts- og kulturforeninger (4)
Leg og sport	<ul style="list-style-type: none"> - Ny legeplads - Forbedret legeplads - Fodboldbaner ved ny hal
Infrastruktur	<ul style="list-style-type: none"> - Cykelsti Ribe/Roager (5) - Cykelsti fra Ribe, over Roager, Frifelt og Skærbæk (2) - Flere cykelstier i området - Fortov i Roager - Gåstier i lokalområdet - Bredbånd
Bosætning og byudvikling	<ul style="list-style-type: none"> - Brug af nedlagt psykiatrisk hospital til lokale aktiviteter - Lokal fond opkøber ejendomme hvor naboer ønsker at flytte væk pga. gener - Byforskønnelse (2) - Fælles hal for Roager, Lundsmark og Øster Åbølling - Oprydning i gamle ejendomme
Arbejdspladser og uddannelse	<ul style="list-style-type: none"> - Lokale arbejdspladser - Økonomisk tilskud til lokalbrugs - Støtte til unge der vil studere væk fra lokalområdet - 'Grøn safari' med infocenter og lokal guide for turisme

Tabel 7.1 Ideer til aktiviteter, som kunne blive støttet gennem en lokal fond.

Selvom svarene i langt overvejende grad indeholdt konkrete og konstruktive aktivitetsforslag, ses dog fra enkelte respondenter også en reaktion mod selve ideen om en lokal fond. Reaktionen er knyttet an til modstanden mod mølleprojektet, og at en compensation gennem lokal fond ikke ønskes: "... *intet kan kompensere for de ulemper forstået i bred forstand, det vil medføre for os*" og "*Nej, vi skal ikke have de vindmøller i lokalområdet – ergo ingen tilskud*".

8. Processen fremadrettet

I forhold til den videre proces så viser undersøgelsen, at det er meget vigtigt eller vigtigt:

- At resultaterne offentliggøres (85%)
- At det er gennemsigtigt hvordan resultaterne indgår i miljøvurderingen/VVM'en (85%)
- At der afholdes borgermøde/workshop hvor der arbejdes videre med resultaterne (71%)

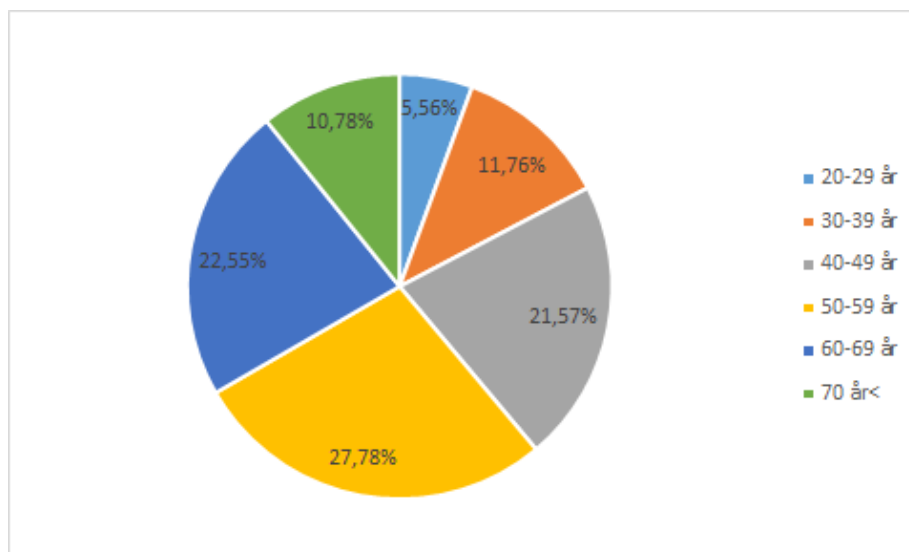
Muligheden for at deltage i følgegruppe vurderes til gengæld ikke så vigtig. Interessen i at deltage i en følgegruppe er overvejende negativ med 55%, som svarer nej til dette tilbud. Til gengæld er der 17%, som har interesse, og 22% som er uafklaret. Undersøgelsen viser, at der er et potentiale for at engagere yderligere borgere i følgegrupper – udover de 7%, som svarer at de allerede deltager i den gruppe, som er dannet.

9. Data og metode

9.1 Datagrundlaget for undersøgelsen

Grundlaget for undersøgelsen er 674 respondenter, hvoraf 46% (312) har besvaret samtlige spørgsmål, 15% (103) har besvaret skemaet delvist og 38% (259) ikke har svaret.

Aldersfordelingen er som følger af figur 9.1. Som det fremgår af figuren, er de yngste og ældste borgere underrepræsenterede i undersøgelsen i forhold til aldersgruppen 40-69-årige.

Figur 9.1 Aldersfordeling blandt respondenter. (n=306)

Respondenterne er fra lokalområdet, og fordeler sig således i forhold til afstanden til vindmølleområdet (som udpeget i kommuneplan 2014-26), at 37% bor inden for en afstand af 2 km, og 63% bor inden for en afstand af 5 km.

Der er en fordeling mellem kvinder og mænd med 32% kvinder og 68% mænd. Denne fordeling skal formentlig ses i lyset af, at der alene kunne laves et svar per husstand.

Respondenternes uddannelsesniveau er domineret af kort- eller mellemlang videregående uddannelse (29% og 39%).

Alle respondenter er bosiddende i kommunen, dvs. ingen fra folk med feriebolig i området.

Blandt respondenterne har en væsentlig andel boet i området mere end 16 år (72%) og en lav andel boet i området i mindre end 5 år (9%).

9.2 Metode og forudsætninger

Spørgeundersøgelsen, som foregik elektronisk, blev gennemført med programmet Surveyxact. Undersøgelsen var åben fra den. 7. november til 28. november kl. 11.00. Der blev endvidere givet mulighed for at udfylde spørgeskemaet manuelt, så respondenter uden internet-adgang kunne deltage. Denne mulighed blev brugt i 6 tilfælde.

Spørgeskemaerne blev distribueret via Esbjerg Kommune til naboer i en afstand af 5 km fra projektområdet, hvilket omfattede 1614 adresser. Naboer modtog et brev i deres elektroniske postkasse med et link til udfyldelse af spørgeskemaet. Linket var også tilgængeligt på kommunens hjemmeside.

Der er fundet 15 tilfælde, hvor flere respondenter på den samme adresse har indsendt besvarelser (9 inden for 2 km zonen og 6 inden for 2-5 km zonen). Grundet det lave antal og vanskeligheder ved at bedømme, hvorvidt der er tale om ægtepar og samlevende i samme husstand eller eksempelvis flere lejligheder på samme matrikel, er der ikke korrigeret for disse. De er blot medtaget som reelle besvarelser. Det bør desuden tilføjes, at 95 respondenter ikke har opgivet nogen adresse, hvorved det ikke er muligt at undersøge, hvorvidt der kan være tale om flere besvarelser fra samme adresse.

Da undersøgelsen har sigte på de mest berørte i området, forventes det at den har kortlagt de mest kritiske opfattelser og holdninger. Undersøgelsen rummer endvidere en begrænsning ved, at der kun er ét svar per husstand. Det kan ikke nødvendigvis antages, at alle i en husstand har samme holdning, og undersøgelsens forudsætning om ét svar per husstand kan have skabt en skævvridning, mod at den mest kritiske holdning er reflekteret i svarene.

På grund af den valgte målgruppe og metode kan undersøgelsen derfor ikke anvendes til at udtale sig om holdninger m.v. blandt borgere generelt i Esbjerg Kommune.

9.3 Bortfaldsanalyse

En bortfaldsanalyse er foretaget for at undersøge, hvordan besvarelser og særligt ikke-besvarelser fordeler sig geografisk ift. afstand til projektområdet.

Respondenternes geografiske placering er fundet ved en sammenligning af den adresse, de har opgivet med en samlet liste over adresser beliggende i hhv. 0-2 km zonen og 2-5 km zonen. Disse adresselister har dog en række problemer, som gør, resultaterne af bortfaldsanalysen ikke er fuldt ud retvisende.

Bortfaldsanalysen skal således læses i lyset af følgende begrænsninger ved de tilgængelige adresselister:

- På listen over samtlige borgere i området 0-5 km optræder dobbelt indtastninger. Dvs. borgere optræder flere gange. Det forekommer hovedsageligt, i det tilfælde, at personen har en virksomhed registreret på samme adresse, hvor han/hun bor.
- Listen over samtlige borgere i området 0-5 km oplister de samlede beboere på adressen fx ægtepar, som én unik indtastning, hvorimod listen over borgere i 0-2 km zonen lister alle personer på en adresse som unikke personer. Det medfører, at det kommer til at syne, at der er flere inden for 2 km zone ift. 2-5 km zonen – såfremt der er tale om ægtepar, har de ikke begge haft muligheden for at besvare skemaet, hvilket medfører en misvisende lav svarprocent inden for 2 km zonen i forhold til 2-5 km zonen.

Samlet betyder de to forhold, at der formodentlig ikke er udsendt så mange spørgeskemaer, som adresselisterne indikerer og såfremt adresselisterne har styret udsendelserne af skemaerne har nogle borgere modtaget mere end ét skema. Set i lyset af, at der kun er 15 dobbeltbesvarelser, har respondenterne generelt overholdt påbuddet om kun én besvarelse pr. husstand. Det betyder, at vi bør regne med et markant lavere antal udsendte spørgeskemaer og dermed en højere svarprocent, end hvad der fremgår af nedenstående bortfaldsanalyse. Nedenstående bortfaldsanalysen skal således læses med disse markante forbehold. Den geografiske fordeling af besvarelserne ser ud som følger:

	Frekvens	Procent
Bor inden for 0-2 km afstand	109	26,3
Bor inden for 2-5 km afstand	179	43,1
Afstanden kan ikke bedømmes	18	4,3
Adresse ligger uden for 5 km zone	14	3,4
Adresse uoplyst	95	22,9
Total	415	100,0

Tabel 9.1 Geografisk fordeling af besvarelser i undersøgelsen.

Det fremgår, at der er en overvægt af besvarelser fra borgere i 2-5 km zonen. Sammenhængen af respondenternes holdning til projektet og deres geografiske placering viser, at det er de nærmeste, der er mest kritisk. Det betyder, at undersøgelsens resultater med lidt forsigtighed må antages at vise et mere moderat billede, end hvad der reelt er gældende.

Analyseres der på hvilke borgere, der ikke har deltaget i undersøgelsen, ses en forholdsvis lav svarprocent på 25,7 % af de udsendte skemaer. Som indledningsvist nævnt skal der dog tages væsentlige forbehold for, at det reelle antal udsendte spørgeskemaer er noget lavere.

	Frekvens	Procent
Besvarede (helt eller delvist)	415	25,7
Ubesvarede	1199	74,3
Total antal udsendte skemaer	1614	100,0

Tabel 9.2 Samlet svarprocent i zonen 0-5 km fra projektområdet.

Ses der på forskellen mellem de to geografiske zoner, ses det at motivationen for deltagelse i undersøgelsen ikke overraskende har været relativt højere for de, der bor nærmest projektområdet, hvor 28,2 % har deltaget sammenlignet med 16,3% i 2-5 km zonen. De indledningsvist nævnte problemer med adresselisten for 0-2 km zonen betyder desuden, at svarprocenten formodentlig har være endnu højere for de nærmeste naboer.

	Frekvens	Procent
Besvarede (helt eller delvist)	109	28,2
Ubesvarede	278**	71,8
Total antal udsendte skemaer	387***	100,0

Tabel 9.3 Svarprocent i zonen 0-2 km fra projektområdet.

	Frekvens	Procent
Besvarede (helt eller delvist)	179	16,3
Ubesvarede	921***	83,7
Total antal udsendte skemaer	1100****	100,0

Tabel 9.4 Svarprocent i zonen 2-5 km fra projektområdet.

Tallene for de geografisk fordelte svarprocenter stemmer ikke overens med tallene for den generelle svarprocent. Det skyldes, at der er 127 respondenter, der ikke kan geografisk bestemmes, fordi de enten ikke har opgivet adresse, har opgivet en adresse, der ligger udenfor området eller ikke kan afstandsbestemmes grundet manglende husnummer.

10. Relevante erfaringer fra anden forskning og praksis

Nedenstående erfaringer er opsamlet i forskningsprojektet VVMplus⁵, som udføres af DCEA med DTU Vindenergi og Nordisk Folkecenter for Vedvarende Energi samt med støtte fra ForskEl (se mere på <https://vvmplus.dk>). Afslutningsvist opsummeres relevante og centrale erfaringer, der kan indtænkes i og inspirere VVM processen omkring Lundsager projektet.

10.1 Erfaringer fra andre VE projekter

Projektets formål er at undersøge konflikter omkring VE-projekter som vindmøller, biogasanlæg og solcelleanlæg, samt hvilken rolle sociale konsekvenser og VVM spiller. Erfaringerne er bygget på analyser af VVM-rapporter, høringssvar samt interviews med berørte borgere. Mere information om projektet findes på www.vvmplus.dk.

Ligesom ved Lundsmark, viser VVMPlus at borgerne bekymrer sig om sociale konsekvenser, især for levevis, lokalsamfund, miljø, sundhed og lokal og personlig økonomi. VVMplus viser yderligere, at der typisk i VVM-rapporterne er behandlet færre og mindre detaljerede sociale konsekvenser, sammenlignet det der bekymrer borgerne. Desuden er væsentligheden af de sociale konsekvenser typisk ikke vurderet, og der er ikke opstillet afbødende tiltag.

En væsentlig pointe er, at borgerne bekymrer sig om konkrete konsekvenser for den enkelte, for eksempel på indvirkninger på søvn eller risiko for diabetes. Heroverfor behandler VVM-rapporterne for visse påvirkninger ofte størrelsen af påvirkningerne. For eksempel opgøres støjpåvirkningens størrelse i dB i forhold til grænseværdien. Det er desuden kendetegnende, at borgerne er interesserede i at kende og diskutere den samlede miljøpåvirkning, for eksempel den kumulative støjbelastning på deres område. VVM-rapporterne har ikke altid dette aspekt med, og sjældent i det omfang borgerne efterspørger.

Ud fra erfaringerne fra VVMplus ser det ud til, at processen er lige så væsentlig for opbyggelsen af konflikter om projekterne som indholdet og de faktiske konsekvenser. Nogle af de væsentligste problematikker nævnes her:

- *Kritik af VVM-redegørelsen:* En del borgere påpeger fejl i VVM-rapporterne og kritiserer, at de betales af bygherre, og derfor ikke er upartiske. Tilsammen fører dette til mistillid til VVM-rapporten og dens indhold.

⁵ Larsen, Sanne Vammen; Helle Nielsen. 2016. VVMPlus – Delrapport 1: Kortlægning af integration af sociale konsekvenser i VVM-praksis. Det Danske Center for Miljøvurdering, Aalborg Universitet.

Larsen, Sanne Vammen Larsen; Nielsen, Helle; Anne Merrild. 2016. VVMPlus – Delrapport 2: Sammenhænge mellem konflikter og sociale konsekvenser. Det Danske Center for Miljøvurdering, Aalborg Universitet.

- *Manglende indflydelse*: En hel del borgere oplever, at beslutninger tages hen over hovedet på dem - at det ikke nytter noget at gøre indsigelser og skrive høringssvar, da beslutningen er givet på forhånd.
- *Uigennemsigthed*: En del borgere mangler respons på høringssvar, forslag og spørgsmål. Desuden oplever de manglende gennemsigtighed i processen (f.eks. referater af møder) og manglende åben dokumentation af fakta (f.eks. støjberegninger), ligesom nogle borgere har oplevet ikke at få oplysninger om projektet og projektændringer. Opfattelsen af at manglende gennemsigtighed, medvirker til der udvikles mistillid.
- *Ressourcer*: En del borgere påpeger, at det er meget ressourcekrævende som privatperson f.eks. at følge med i sagens udvikling, læse og forholde sig til tekniske dokumenter, samt skrive høringssvar. Dette forstærkes af, at planprocesserne kan trække ud i flere år, hvor de ofte lever i usikkerhed om deres situation.
- *Splittelse af lokalsamfund*: Kompensation og andre økonomiske forhold medvirker ifølge en del borgere til at lokalsamfund splittes, primært på grund af forskelle i fordeling af fordele og ulemper, og uenighed om hvordan eventuelle fælles midler forvaltes. Desuden oplever flere borgere af forskellige årsager kompensationen som utilstrækkelig.
- *Kommunens rolle*: Flere borgere efterlyser, at kommunen arbejder mere for borgernes interesser i stedet for, som de ser det, for projektejers. Specifikt stilles der spørgsmålstegn ved det hensigtsmæssige i, at kommunen ændrer sin planlægning for at implementere projektet.

10.2 Anbefalinger til Lundsmark projektet

- Størst mulig grad af tydelighed og gennemsigtighed omkring viden og beslutninger omkring projektet.
 - Forskning viser, at tillid og risikoopfattelse hænger sammen: Jo større tillid des mindre risikoopfattelse (se fx Kørnøv et al., 2014⁶).
 - Et væsentlig bidrag til at øge tillid er at have tydelighed omkring hvilken viden der er til rådighed – og hvilken der mangler; hvad der undersøges i VVM'en og hvordan; hvad er besluttet – og hvad er ikke besluttet samt hvad kan borgere have indflydelse på.
- Adressering af borgernes bekymringer i VVM processen
 - En række af de angivne bekymringer fra borgerne er forhold, som allerede er indtænkt eller vil blive indtænkt i VVM'en. Det drejer sig fx om fx påvirkning af landskab og natur. Dertil kommer forhold omkring de sociale og økonomiske forhold, der er adresseret af borgerne. En beskrivelse af hvordan og hvor disse forhold indtænkes er vigtigt.

⁶ Kørnøv, Larsen, Aaen, Lyhne & Nielsen, 2014. Potentielt depot for radioaktivt affald - Spørgeundersøgelse til borgere i de berørte områder, Det Danske Center for Miljøvurdering, Institut for Planlægning, Aalborg Universitet.

- VVM redegørelsen medtager en vurdering af væsentligheden af potentielle sociale og økonomiske konsekvenser samt forslag til afværgeforanstaltninger
 - Udover at beskrive bekymringer borgere har fremsat i forbindelse med spørgeundersøgelsen (og under høring) skal VVM redegørelsen tage stilling til væsentligheden af disse samt tage stilling til mulige afværgeforanstaltninger for de forventede konsekvenser.

11. Det Danske Center for Miljøvurdering

Det Danske Center for Miljøvurdering (DCEA) er del af Institut for Planlægning på Aalborg Universitet.

DCEA er et uafhængigt forskningscenter, der laver forskning indenfor emner som miljøvurdering, planlægning og borgerdeltagelse. Information om projekter samt tidligere rapporter kan ses på: www.dcea.dk

Kontaktoplysninger for DCEA er:

Det Danske Center for Miljøvurdering
Institut for Planlægning, Aalborg Universitet
Rendsburggade 14, Lokale 4.311, 9000 Aalborg

Lone Kørnøv, centerleder
Telefon 9940 8287
E-mail lonek@plan.aau.dk

Lise Kirk Nordensgaard, sekretær
Telefon 9940 2542
E-mail lisekirk@plan.aau.dk